

نگاهی به خانه در گذر زمان

اصفهان - کاشان - یزد - قزوین

دکتر محمد بهزاد پور

استادیار و عضو هیأت علمی گروه معماری

دانشگاه آزاد واحد هشتگرد

فرزانه ذوالفقاری

پژوهشگر دکتری - مدرس دانشگاه

سرشناسه	: ذوالفقاری، فرزانه، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: Farzaneh , Zolfaghari
مشخصات نشر	: نگاهی به خانه در گذر زمان: اصفهان - کاشان - یزد - قزوین / فرزانه ذوالفقاری، محمد بهزادپور. اراک: پیام دیگر، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۵ص. : مصور(رنگی)، جدول.
شابک	: ۴۰۰۰۰۰ ریال ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۹۶-۱-۲۵
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه:ص. ۱۴۷-۱۴۹.
موضوع	: معماری خانگی -- ایران -- اصفهان
موضوع	: Architecture, Domestic -- Iran -- Isfahan
موضوع	: معماری خانگی -- ایران -- یزد
موضوع	: Architecture, Domestic -- Iran -- Yazd
موضوع	: معماری خانگی -- ایران -- کاشان
موضوع	: Architecture, Domestic -- Iran -- Kashan
موضوع	: معماری خانگی -- ایران -- قزوین
موضوع	: Architecture, Domestic -- Iran -- Qazvin
شناسه افزوده	: بهزادپور، محمد، ۱۳۶۱ -
رده بندی کنگره	: NA۱۴۸۷
رده بندی دیویی	: ۷۲۸/۰۹۵۵۹۳۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۵۴۸۵۴۸
وضعیت رکورد	: فیپا

نگاهی به خانه در گذر زمان

اصفهان - کاشان - یزد - قزوین

دکتر محمد بهزادپور / فرزانه ذوالفقاری

ناشر	:	پیام دیگر
نوبت چاپ	:	اول / ۱۴۰۰
شمارگان	:	۱۰۰۰ نسخه
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۶۵۹۶-۲۵-۱
قیمت	:	۴۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مؤلفین می‌باشد

فهرست مطالب

۱	فصل اول: اصفهان
۱-۱	مقدمه
۱-۲	مفهوم "خانه"
۱-۳	ویژگی‌های خانه ایرانی
۱-۳-۱	وجود حس آرامش
۱-۳-۲	درون‌گرایی
۱-۳-۳	امنیت در خانه
۱-۳-۴	خلوت
۱-۳-۵	محرمیت
۱-۴	عصر صفویه
۱-۴-۱	معماری عصر صفویه
۱-۴-۳	مکتب و ساختار معماری اصفهان در دوره صفویه
۱-۴-۴	خانه‌های صفوی در اصفهان
۱-۴-۵	مکتب اصفهان
۱-۴-۶	الگوی شکلی خانه‌های اصفهان
۱-۴-۷	الگوی فرهنگی خانه‌های اصفهان
۱-۵	ویژگی معماری اقلیمی اصفهان
۱-۵-۱	بافت محصور خانه

- ۱-۵-۲- الگوی معماری اقلیمی خانه‌های اصفهان ۱۰
- ۱-۵-۳- عدم ورود مستقیم از فضای باز به فضای بسته ۱۱
- ۱-۵-۴- خانه‌های دوره‌ی صفوی و قاجار اصفهان ۱۲
- ۱-۶-۱- خانه انگورستان ملک ۱۳
- ۱-۶-۱- ویژگی‌های معماری ۱۴
- ۱-۶-۲- حیاط بیرونی ۱۵
- ۱-۶-۳- حیاط اندرونی ۱۵
- ۱-۶-۴- شاه‌نشین زمستانه (اتاق آرامگاه) ۱۵
- ۱-۶-۵- شاه‌نشین تابستانه (تالار) ۱۶
- ۱-۶-۶- اتاق زهرا خانم ۱۸
- ۱-۶-۷- اتاق پس‌درونی (حوض خانه) ۱۸
- ۱-۶-۸- اتاق نظارت ۱۸
- ۱-۶-۹- زیرزمین ۱۸
- ۱-۶-۱۰- پشت بام ۱۹
- ۱-۷- خانه چرمی اصفهان ۱۹
- ۱-۸- خانه حاج رسولیها اصفهان ۲۳
- ۱-۹- خانه حاج مصورالملکی اصفهان ۲۶
- ۱-۹-۱- ورودی اصلی ۲۶
- ۱-۹-۲- تالار پذیرایی شاه‌نشین ۲۷
- ۱-۹-۳- حوض خانه ۲۷
- ۱-۱۰- خانه داوید ۲۹
- ۱-۱۰-۱- جبهه جنوبی خانه ۳۰
- ۱-۱۱- خانه دکتر اعلم ۳۲
- ۱-۱۲- خانه زروئیان ۳۳
- ۱-۱۳- خانه سرتیپی ۳۶
- ۱-۱۴- خانه‌ی سوکیاسیان ۳۷

۳۹.....	۱-۱۵- خانه شیخ الاسلام
۴۱.....	۱-۱۶- خانه قدسیه
۴۲.....	۱-۱۶-۱- ترنیمات داخلی خانه قدسیه
۴۲.....	۱-۱۶-۲- جبهه غربی حیاط خانه قدسیه
۴۳.....	۱-۱۷- خانه کریمی اصفهان
۴۳.....	۱-۱۷-۱- جبهه شمالی حیاط خانه کریمی اصفهان
۴۴.....	۱-۱۷-۲- حیاط هشت ضلعی خانه کریمی اصفهان
۴۵.....	۱-۱۸- خانه حقیقی اصفهان
۴۶.....	۱-۱۹- خانه یداللهی اصفهان
۴۸.....	۱-۲۰- خانه بطروس اصفهان
۵۰.....	۱-۲۱- خانه مارتا پترز اصفهان
۵۲.....	نتیجه گیری
۵۳.....	فصل دوم: کاشان
۵۴.....	۲-۱- ویژگی های کلی معماری سنتی و معاصر
۵۶.....	۲-۲- ویژگی های معماری قاجار و معماری پهلوی
۵۶.....	۲-۳- اجزای تشکیل دهنده خانه ایرانی
۵۶.....	۲-۴- همساز با اقلیم
۵۷.....	۲-۵- حرکت درون خانه
۵۸.....	۲-۶- درون گرایی (ما درون را بنگریم و حال را، بی برون را بنگریم قال را)
۶۱.....	۲-۷- گودال باغچه
۶۲.....	۲-۸- ارتفاع تالار نسبت به فضاها و همجواری
۶۳.....	۲-۱۹- عنصر پله
۶۴.....	۲-۲۰- تعادل و تقارن
۶۵.....	۲-۲۱- تکرار
۶۶.....	۲-۲۲- تقابل طبیعت و فرهنگ
۶۷.....	۲-۲۳- بازوها و محصوریت نور و دید

۶۸.....	۲-۲۴- بوم‌گرایی.....
۶۹.....	۲-۲۵- الگوی ورودی و هشتی.....
۷۰.....	۲-۲۶- الگوی زیرزمین (سرداب).....
۷۲.....	۲-۲۷- نما.....
۷۲.....	۲-۲۸- تزیینات.....
۷۴.....	نتیجه‌گیری.....
۷۵.....	فصل سوم: یزد.....
۷۵.....	۳-۱- مقدمه.....
۷۷.....	۳-۲- خانه‌های یزد.....
۱۱۹.....	نتیجه‌گیری.....
۱۲۱.....	فصل چهارم: قزوین.....
۱۲۱.....	۴-۱- مقدمه.....
۱۲۲.....	۴-۲- بهشتی خانه.....
۱۲۴.....	۴-۳- خانه خطیبی.....
۱۲۶.....	۴-۴- خانه بهروزی.....
۱۲۸.....	۴-۵- خانه اسدی.....
۱۳۰.....	۴-۶- عناصر هویت ساز معماری ایرانی در خانه‌های قزوین.....
۱۳۰.....	۴-۶-۱- جهت‌گیری ساختمان.....
۱۳۰.....	۴-۶-۲- شکل ساختمان.....
۱۳۰.....	۴-۶-۳- تأثیر اقلیم در شکل داخلی ساختمان.....
۱۳۱.....	۴-۷- نمای بیرونی.....
۱۳۱.....	۴-۷-۱- مقیاس نما.....
۱۳۱.....	۴-۷-۲- شکل ترکیب نما.....
۱۳۱.....	۴-۷-۳- تزیینات نما.....
۱۳۲.....	۴-۸- ورودی خانه.....
۱۳۴.....	۴-۹- دالان ورودی.....

پیشگفتار

نیاز به مسکن یکی از اساسی‌ترین نیازهای بشر می‌باشد. با توجه به تأثیرپذیری مسکن از نیازها، توانایی‌ها و امکانات و محدودیت‌های زمانی، در هر دوره به گونه‌ای خاص نمود یافته است. بررسی الگوی فضایی خانه ما را به شناخت عمیق‌تری از نیازهای انسان و درک عوامل مؤثر بر شکل‌گیری خانه در هر دوره تاریخی رهنمون می‌کند. از این رو شهر اصفهان، کاشان، یزد و قزوین از جمله شهرهایی هستند که به علت تعدد خانه‌های تاریخی ارزشمند همواره مورد توجه بوده‌اند بنابراین با توجه به نمونه‌های ارزشمند به جا مانده از دوره‌های تاریخی مختلف می‌تواند بستری مناسب برای این سیر تحول را فراهم نمود. در این کتاب با انتخاب نمونه از سه دوره زمانی صفویه، قاجار، پهلوی با توجه به خانه‌های موجود در جامعه آماری، خانه‌های اصفهان، کاشان، یزد و قزوین به گونه‌شناسی خانه‌های مسکونی در دوره‌های زمانی یاد شده از دیدگاه اقلیمی، شکلی و فرهنگی پرداخته شده. با توجه به جامعه آماری خانه‌های اصفهان، کاشان، یزد و قزوین در هر دوره زمانی نمونه‌ها با توجه به ویژگی‌های غالب انتخاب شده و به تحول خانه‌ها با توجه به گذر زمان پرداخته شده است از مهم‌ترین عوامل سازمان‌دهنده خانه به سه صورت اقلیمی و شکلی و فرهنگی می‌باشند. الگوهای ارائه شده، فضاهای مؤثر در هر دوره را به تبع ویژگی‌های زمانی و مکانی نشان می‌دهد که در ورای آن تغییرات و توسعه فضاها بیانگر تحولات هر دوره زمانی می‌باشد.

خانه مکانی است که انسان با کاهش دغدغه‌های روزانه در آن به جمعیت خاطری برای تفکر در باب خویش و خدای خویش دست می‌یابد. فضایی برای رشد و تعالی افراد خانواده رسیدن به احساس آرامش که یکی از مهم‌ترین اهداف طراحی خانه است. خداوند نیز به این نکته اشاره کرده است:

«وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا»

خانه ایرانی سنتی تشکیل شده از حیاط، اتاق‌ها و ایوان که به ترتیب نماینده روح، نفس و جسم انسان هستند. طبیعت آفریده خداوند و نمادی از او است. از این رو حیاط که دربرگیرنده طبیعت است، روح خانه نامیده می‌شود و به عنوان واسطه‌ای عمل می‌کند که جهت معنوی خانواده را معین کرده و هویت خصوصی خانواده را محقق می‌سازد. اتاق‌ها نیز نمایی از مکعب انسان هستند و وابستگی شان با خانه همچون وابستگی فرد به خانواده است. در میان اتاق‌ها، تالار نمایشگر تاریخی ناگسسته تا به امروز است. سکودر خانه ایرانی به مفهوم تخت است که در آن بعد افقی در قالب ترازهای ارتفاعی متغیر نمود می‌یابد. سکوها در غرفه‌ها یا در نشاندگی‌های درون اتاق قابل مشاهده‌اند و برجسته‌ترین فضای سکودار همان شاه نشین خانه است و در نهایت ایوان‌ها به عنوان فضای انتقالی واصل بین عوالم زمانی و زمینی هستند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد تاکنون مطالعات چندانی در زمینه سیر تحول خانه‌ها از گذشته تا به امروز صورت نگرفته است. در صورتی که شناخت گونه‌ها و سیر تحول آن‌ها از دیدگاه شکلی، اقلیمی و فرهنگی به آشنایی با تحولات هر دوره و تأثیرات آن را بر سازمندی و روند شکل‌گیری فضاهای مسکونی کمک شایانی می‌نماید. لذا برای پرداختن به این موضوع، معیارهای آن ضرورت بسزایی دارد. طبقه‌بندی داده‌ها برپایه اصول و ویژگی‌های مشخص گام مهمی در شناخت گونه‌ها در هر دوره زمانی می‌باشد. به همین دلیل طبقه‌بندی اشیاء به کمک هندسه و نظم موجود در اشکال متنوع و متفاوت پلان در هر دوره صورت می‌پذیرد.

محمد بهزاد پور

فرزانه ذوالفقاری